

Muzejske vijesii

*Iskapanja i arheološki nalazi u godini 1947. i 1948. na terenu Osijeka i njegove okolice
(Iz muzejskog dnevnika)*

Za vrijeme okupacije nije bilo slučajnih iskapanja, ni arheoloških nalaza u Osijeku i njegovoj okolici. Iskapao je' jedino njemački arheolog R. R. Šmit u vremenu od 1942. godine do 1944. u Sarvašu prethistorijska naselja, koja su ležala u dubini do 6 m na brežuljku pored Drave jedno povrh drugog — iz vremena neolitika, bakrenog, brončanog, halštatskog i latenskog doba. (Vidi »Hrv. List« od 6. XII. 1942. str. 24; od 13. VI. 1943. str. 30; od 29. II. 1944. str. 14.)

Godine 1945. i 1946. nije još bilo ni slučajnih, ni sistematskih iskapanja.

Tek od 1947. god. u vezi sa živahnom građevnom djelatnošću u Osijeku i u vezi sa sve većim i življim interesom laika za iskopine, sve češće se pojavljuju slučajni arheološki nalazi. O tome svjedoče ove kratke bilješke iz muzejskog dnevnika.

Dne 4. IV. 1947. god. javila je 14. inženirska sekcija u Osijeku, da su kod prve skretnice donjogradske stanice kod kopanja temelja za jednu kuću, naišli na rimske grobove. Pristali su, da prekinu s radovima, dok muzejska komisija ne ispita slučaj. Tako je i učinjeno. Osim opeka od kojih je grob bio sazdan i nekih nestrunutih dijelova kostura, drugih nalaza nije bilo, jer je sve ležalo u vlazi i vodi, te propalo.

Dne 11. VI. javila je uprava Croacija-paromlina, da su kod kopanja nekog magazina u dvorištu našli rimski grob. Uprava paromlina prepustila je muzeju dalj-

nje iskapanje, o kojemu je posebno govora. Nalazi su bili: opeke, dijelovi kostura, grimizna žbuka iz unutrašnje strane groba, sitni fragmenti keramike i stakla i nekoliko čavala.

Dne 16. VI. javljeno nam je, da radnici kod kopanja temelja za stambene zgrade za Ljevaonicu, blizu sadanje Burze rada, nailaze na iskopine. Odonda pa sve dok temelji nisu bili dovršeni, obilazili smo gradnje i donijeli u muzej osim oveći broj lubanja i kost: rimsku, žensku glavu od mramora (o kojoj je posebno govora), kamenu bazu od rimskog nadgrobno spomenika, oveći broj rimskih opeka veličine $44 \times 28 \times 6$ cm, jednu veliku kvadratnu opeku, veličine $57 \times 57 \times 6$ cm, novac s natpisom Antonina Pija, rimsku plitku zdjelicu od gline, čavle, i rimsku brončanu kopču (fibulu, o kojoj je posebno govora).

Iz prethistorijskih vremena našla su se na tom mjestu samo 2 artefakta iz životinjskih kostiju.

Iz srednjeg vijeka nađena je naušnica od bronce sa zelenom patinom, potpuno sačuvana zajedno s nastavkom u obliku slova S, kako je to tipično za tako zvanu bjelobrdsku kulturu. Od sredovječne keramike nađen je oveći komad s rubom jednog velikog lonca. Po izvrnutom rubu i po materijalu može se tvrditi da spada u srednji vijek (muzej ima sličnih komada, koji potječu također iz Bijelog Brda).

Dne 7. VIII. primio je muzej okamine riba (fosile), koje su izbačene u selu Vrhovcima prilikom miniranja stijena. Budući da se tu radilo o vrlo ilustrativnim paleontološkim nalazima, koji su dokaz za davno usahlo Panonsko more u ovim krajevima, uprava muzeja odredila je, da jedan član muzeja bude prisutan u Vrhovcima kod daljnega miniranja. Bilješke o Vrhovcima nalaze se posebno štampane u ovome Zborniku.

Dne 23. IX. javljeno nam je, da su na dunavskoj obali u Dalju nađeni dijelovi mamutovih kljova kod izuzetno niskog vodostaja. Član muzeja obišao je i taj teren, te su tada iskopani fragmenti mamutovog zuba. Kod ponovnog posjeta Dalju, pri kome su bili prisutni i kustosi zagrebačkog arheološkog muzeja, kopanjem na više mjesta, utvrđeno je više tragova mamutovog kostura, ali u posve raspadljivom stanju, tako da se nije nastavilo daljnjim iskapanjem.

Dne 30. XII. javljeno je, da su kod bivše Kolarove ciglane u Donjem gradu prilikom vadenja ilovače iz zemlje u dubini od 6 m naišli na mamutove kosti. Član muzeja, koji je izišao na teren, utvrdio je, da je tako, ali se zbog nepogodnog vremena nije moglo pomišljati na daljnje iskapanje.

U januaru godine 1948. počela su po najsavršenijim savremenim metodama iskapanja sredovječnog groblja u Bijelom Brdu po članovima Antropološkog instituta i Arheološkog zavoda u Zagrebu. To groblje bilo je prvi puta iskapano godine 1895. i 96. po Osječaninu Karlu Nuberu, a zatim po hrvatskom arheološkom društvu u Zagrebu god. 1896. i 97. o rezultatima tih iskapanja pisao je dr. Josip Brunšmid (u Vijesniku hrvatskog arheološkog društva, 1903. i 4., str. 30—97). Današnja iskapanja u Bijelom Brdu imaju za cilj, da materijal prouče ne samo arheološki, već i antropološki, da bi osvijetlili jedan dio prošlosti toga starohrvatskog terena.

Dne 6. V. bili su članovi muzeja na probnom iskapanju u Našicama, pošto im je bilo javljeno, da su se tamo u kući Kuharčeka Ivana u Radićevoj ul. 22 prilikom kopanja bunara našle rimske posude. Vlasnik kuće odazvao se najpripravnije želji članova muzeja, te je što više sam izvršio probno iskapanje pokraj rečenog bunara do dubine od 1,50 m. Nalazi su bili sama lončarija, malim dijelom čitavi komadi (lonci, vrčevi, kupice), a većinom u krhotinama. Budući da oblici tih posuda nisu tipični za provincijalno-rimsku keramiku, ne mogu se zasada sa sigurnošću definirati kao rimske.

Dne 21. VI. prenesen je u muzej oštećen rimski kameni kip, koji prikazuje žensku figuru u odjeći, visok 60 cm. Kip je našao Perić Mato, učenik I. razreda sedmoljetke, na vojničkom sjenjaku iza naselja Milice Križan, pa je to javio muzeju. Po njegovom kazivanju vojnici su kip iskopali u dubini od 1,25 m prilikom kopanja rovova. Članovi muzeja obišli su rovove i izvršili na istome mjestu još jedno pokusno iskapanje sa ciljem, da pretraže rimski sloj i eventualno pronađu manjkajuće dijelove kipa, ali osim rimskih opeka i fragmenata keramike i stakla nisu našli ništa drugo.

Dne 24. VII. bili smo u radu prekinuti telefonskom viješću, da su na gradištu »Norme« blizu Burze rada kod kuće br. 1 (u temeljima iste kuće smo 1947.

god. naišli na značajne rimske nalaze, kako je spomenuto) naišli prilikom kopanja rovova za vodovodni uređaj, na kameni rimski sarkofag u dubini od cca 1,50 m. Rukovoditelj gradnje drug Zelenka izjavio se spremnim, da dađe sarkofag sasma iskopati i dići na površinu, da bi se odande mogao otpremiti u muzej.

Dne 28. VII. pozvala je Ljevaonica muzej, jer su prilikom građenja montažne hale naišli na iskopine. Članovi muzeja mogli su na licu mjesta utvrditi, da se radi o rimskim grobovima od opeka.

Dne 6. VIII. opet je Ljevaonica javila da nailaze na rimske grobove. Ovaj puta se mogao konstatirati solidno građeni rimski dvojni grob od opeka.

Dr. D. Pinterović

Pokusno iskapanje u Vrhovcima

U »Čaruginoj špilji« u Vrhovcima naišla sam (od 21. VIII.—29. VIII. 47.) kod pokusnog iskapanja na 4 kulturna sloja i ustanovila novi lokalitet (primitivne) vučedolske kulture. Slojevi neolitički, brončani, latenski i srednjevjekovni, bili su ispremiješani, valjda nanosima vode, tako da je neolitički sloj bio istovremeno i gornji i donji. Fragmenat vučedolske posude s inkrustacijom nađen je na 3 m dubine, zajedno sa neolitičkom kulturom.

Špilja izlokana od vode (Panonsko more) mora da je imala više ulaza. Ulaz, koji je upotrebljen kod iskapanja, nastao je tek kasnije, jer svi znaci govore, da je pravi ulaz bio skoro 3 m niži, ali je sada neupotrebljiv, jer je zatrpan zemljom. Kod samog iskapanja nailazila sam više puta na razne otvore u druge špilje, koje su, ali također naknadno, bile zatrpane kamenjem iz same špilje. Pravilno iskapanje donijelo bi nove potvrde nađenog lokaliteta.

Prigodom miniranja kamenja za gradnju kuća u Vrhovcima našli su se u kamenolomu petrefakti (ihtiološki), koji se sada nalaze u osječkom muzeju.

H. Hećej

Osnutak državne arhivske ustanove u Osijeku

Već se odavna osjećala potreba, da se u Osijeku osnuje posebna arhivska ustanova, jer su se i u starije i u novije vrijeme arhivi barbarski uništavali. Već prošlog stoljeća prodani su najstariji osječki gradski spisi kao makulatura mesarima, dok se ostatak stalno selio od podruma do tavana i obratno. Prvi svjetski rat uništio je velik dio ostalih arhiva, a drugi svjetski rat pogotovo. Tako je sada potpuno uništen arhiv županije virovitičke iza god. 1848. i veći dio do tada uzorno uređenog arhiva sudbenog stola i državnog odvjetništva u Osijeku.

Malo je toga preostalo, a da se spasi i skupi barem ono što je još ostalo, razumijevanjem predstavnika Gradskog Narodnog odbora u Osijeku, napose bivšeg tajnika GNO Mirka Habdiće i predsjednika GNO Slavka Čorka, popravljena je i za arhiv stavljena na raspolaganje gradska jednokatnica u Osijeku II. (Tvrdava), Kuhačeva 27, a rješenjem Ministarstva prosvjete — Odsjeka za visoke škole i znanstvene zavode od 18. XI. 1947. — odobreno je osnivanje osječke arhivske ispostave Državnog arhiva u Zagrebu.

U istu se sa tavana bivše gradske vijećnice prevozi najstariji gradski arhiv, u kojemu su protokoli sačuvani do god. 1705., i kad se gradski arhiv sredi pružit će dragocjenih podataka za izučavanje povijesti grada Osijeka i ovih krajeva. U arhiv su prevezeni i ostaci arhiva bivše Trgovačko-obrtničke komore, te će se ondje smjestiti i ostali arhivi iz grada i okolice, međutim već je osječki gradski arhiv toliko obiman, da će skoro sam napuniti inače prostranu zgradu.

Dr. K. Firinger

Galerija slika

Osječki je muzej tokom vremena skupio oveći broj slika, koji se naročito umnožio darom prof. Antuna Bauera, koji je bio osječki đak. Zadnjih godina stekao je muzej slike i konfiskacijom i kao Sabirni centar za Slavoniju dopremivši dosta slika iz vlastelinskih slavonskih dvoraca. Kako muzej nije imao pogodnih prostorija, slike su ležale neiskorištene u depositu. Kada su Narodne vlasti muzeju stavile na dispoziciju 3 prostorije u Henglovoj kući, Bulevar gen. Staljina br. 24, uprava je ovdje uredila privremeno galeriju slika koja je 7. XI. 1948. predana javnosti.

J. Leović